

Бојана Николетић

Mahjong XV

*„O, lijepa, o draga, o slatka slobodo,
dar u kom sva blaga višnji nam bog je do,
uzroče istini od naše sve slave,
uresu jedini od ove Dubrave,
sva srebra, sva zlata, svi ljudski životi
ne mogu biti plata tvoj čistoj lipoti.“
Ivan Gundulić, Dubravka (1628.)*

1002 године раније:

„Римско царство, ограничено на свој источни, християнизовани део, за који се доцније усталио назив Византија, достигло је у својој кризи најнижу тачку баш у време када су словенске масе запоседале територије Балканског полуострва. Његова егзистенција била је доведена у питање 626. године, када су престоницу Константинов Град – за Словене Цариград – са европске стране притиснули Авари и Словени а са азијске Персијанци. Одолевши тада најтежим искушењима, Царство је за време владавине цара Ираклија (610-641) доживело унутрашњи преображај који обележава прелаз од касноантичког универзалног Римског Царства ка хеленизованом средњовековној монархији. Реформисан је одбрамбени систем, који се почео ослањати на 'стратиоте', ратнике што су поседовали имања и били обавезни на војну службу. Измењена је државна организација, у којој је спроведена доследна милитаризација образовањем 'тема', војно-административних јединица на челу којих су стајали 'стратези' у чијим рукама су биле уједињене војна и цивилна власт. Реорганизовани и ојачани, преостали слободни делови Царства представљали су полазне тачке са којих су Византинци кретали у своје акције усмерене ка поновном освајању изгубљених провинција. У први мах, за време цара Ираклија, ти ратнички напори нису били управљени против Словена на Балкану, већ против Персијанаца. Борећи се с њима, Византија је постигла сјајне успехе. У односима с досељеним Словенима, у време Ираклија морала су, силом прилика, претезати дипломатска средства, али већ за време његових наследника, ратне акције доносиле су и на тој страни значајне резултате.“¹

Из Википедије, слободне енциклопедије:

„По Константину Порфирогениту, у Македонији су, за владе цара Ираклија, али после доласка Јужних Словена, боравили једно време и западнословенски закарпатски Срби. Само што они нису ту дошли насилно, него са Ираклијевим одобрењем. Ираклије их је населио у јужној Македонији, око каснијег града Србице, који је и добио то име од Срба. Према томе би Македонија била прва српска домовина на Балкану. Међутим Срби су се по Порфирогениту, касније покајали, што су ставили своја закарпатска огњишта, па су са царевим пристанком пошли натраг старој кући. По прелазу преко Дунава, они су се опет предомислили, те су преко византијског команданта у Београду, замолили Ираклија за друга нова станишта у Византији...“²

¹ *Образовање српске државе*, Историја српског народа, Прва књига – Од најстаријих времена до Маричке битке (1371), група аутора - ур. Сима Ћирковић, Српска књижевна задруга, Београд 1981, стр.141-2.

² *Историја*, Македонија (регион) – Википедија, 9.4.2008.

Великоморавска житија су „веома садржајни домаћи извори о постанку словенске писмености, писани језиком и азбуком те писмености.“³

„Ћирило и Методије су Грци. Отац њихов Леон или Лав, како је у словенским изворима, био је виши официр. Ћирило је то име, с којим је ушао у историју, добио на крају живота када се покалуђерио, а дотле се звао Константин.“ Школовао се у родном Солуну а највише се одушевљавао делима Григорија Богослова (црквени беседник и писац, IV в.) о коме је написао и једну песму. Затим, средње и више образовање на царској великој школи и, пре свега – граматика: „Ту је имао за наставника и Фотија, тадашњег патријарха, најобразованијег човека својег времена. По завршетку школовања прима свештенички чин и постаје патријаршијски секретар радећи у обимној библиотеци и архиву при цркви Свете Софије.“

Постаје затим наставник велике школе а међу ученицима поред Словена има и других странаца. Стиче звање или назив „философ“ како га памти историја, а житије га приказује „и као вешта полемичара у једној државној мисији упућеној из Цариграда на Блиски исток арапском калифу.“

Следи одлазак у манастир на анадолском Олимпу, „на гласу по учености својих калуђера“, сто година пре настанка монашког средишта на Светој гори. Ту се придружује свом брату Методију који је „пре тога оставио дугогодишње управљање једном византијском облашћу насељеном Словенима.“

Браћа одлазе „у другу, дужу мисију на североисток хазарском кану између доњег Дона и Кавказа. Животописац истиче да је Ћирило своју опширну полемiku о правој вери, нарочито са Јеврејима, који су имали мисионарског успеха код турско-татарских Хазара, обрадио и писмено, а то је доцније Методије превео на старословенски језик. На путу у Хазарију мисија се задржала на Криму. Ту упознаје Ћирило јеврејско и самарићанско писмо и елементе тих сродних семитских језика. У житију се нарочито указује на Ћирилов филолошки таленат јер је на грчки са јеврејског језика превео осам делова граматике (осам врста речи). На Криму је видео Јеванђеље и Псалтир на језику који може бити готски (...) Разговарајући са човеком који је знао готски језик, упоредио (је) готску азбуку са грчком и 'оделио самогласничка слова од сугласничких'. Најзад је на Криму у старој грчкој насеобини Херсону пронашао 'мошти' за које се тада веровало да су Климентове који је био један од првих римских папа. О том чудном и, као што ће се доцније показати, судбоносном проналаску тих костију Ћирило је саставио на грчком опширнију историју тога догађаја која се делимично сачувала у старословенском преводу.“

Њихова трећа и најважнија мисија, она о којој највише знамо: „У Цариград је стигло изасланство великоморавског кнеза Растислава (842-871) који је, да би сузбио немачки утицај у својој земљи, тражио од цара Михајла (842-867) проповеднике који знају словенски језик, а које од Рима није могао добити (...) Цар је, како каже житије, добро знао које ће учитеље послати моравским Словенима и зато им се обраћа познатим речима: 'Ви сте Солуњани, а сви Солуњани говоре чистим словенским језиком.' Тада су се истим именом називали и Словени са Јегејског приморја и они у Великоморавској држави (Словаци и данас свој језик зову словенски). За Византинце све је то био један народ са истим језиком.“

863. пут у Великоморавску кнежевину; 867. код немачког вазала, кнеза Коцеља, владара „словеначке кнежевине Паноније“ у данашњој западној Мађарској; Млечи и Рим – папа Хадријан II благослови словенске богослужбене књиге „а тиме и словенско писмо“. Ћирило се у Риму по трећи пут повлачи у манастир и ту умире 14. фебруара 869. године. Сахрањен је у цркви Св. Климента.

³ Петар Ђорђевић, *Историја српске ћирилице*, палеографско-филолошки прилози, друго издање, Завод за уџбенике и наставна средства Београд 1987, стр. 11-15

Методије постаје први словенски архиепископ. „Треба споменути да је у његовој пространој црквеној области (Велика Моравска и Панонија), која је обухватала, бар номинално, и Срем, било и наших предака.“

Рим одобрава и забрањује словенску литургију, колебљиво. Методије довршава превод Светог писма, црквеног законика и других црквених књига. Окреће се затим балканским Словенима. План рада израђује у Цариграду са царем Василијем I (867-886) и патријархом Фотијем: „Методије је тада оставио у Цариграду своја два ученика, свештеника и ђакона. Тај план је почео давати резултате ускоро после Методијеве смрти. Умро је у средишту своје архиепископије у Моравској 6. априла 885. године.“

„*Житије* се завршава описом Методијеве сахране. Податке о потоњим догађајима треба тражити у другим изворима. Дело Браће Просветитеља наставили су њихови ученици, у првом реду они који су у Велику Моравску дошли са својим учитељима из заједничке им отаџбине. Најопширније се та историја излаже у *Житију Климента Охридскога* (умро 916), верног ученика Солунске Браће, које је сачувано само на грчком језику и приписује се обично охридском архиепископу Грку Теофилакту (умро 1108).“ Ученици се разилазе на више страна: на запад, у Чешку кнеза Боривоја; на Јадранско приморје; највише њих на југоисток, у Бугарску кнеза Бориса, у чијем је саставу тада и Београд, а најмање на запад „зато што су зазирали од Немаца“.

„Између Методијевих ученика највише се истакао својим радом на словенској књизи Климент којег је Борис послао у југозападну Македонију, у охридски крај. Ту је он развио своју просветитељску делатност. Према његовој житију оставио је за собом 3.500 ученика – у сваком случају било их је много. Климент је пореклом био са Јегејског приморја, највероватније македонски Словен.“ Наум и Константин Преславски.

Крајем IX века, два средишта словенске писмености: *охридска школа* у Македонији и *преславска школа* у Бугарској „просвећенога цара Симеона (893-927)“, „где се развио најшири рад на словенској и преводној и изворној књижевности.“

„Из Бугарске и Македоније дошла је словенска писменост у српске земље у којима су можда деловали, поготово у приморским крајевима, већ и ученици Ћирила и Методија који су из Велике Моравске стигли до Јадранског мора.“

„У свом делу '*О управљању Царством*' византијски цар Константин Порфирогенит (912-959) наводи:

'Племе патриција и проконзула Михајла, сина Вишевог, архонта Захумља, потиче од некрштених који су живели на реци Висли...'

(...)

Поред тога цар наводи да становништво Захумља чине Срби који су дошли када и остали Срби на Балканско полуострво.

Има аутора који сматрају да помињање Висле само даје прецизнију одредницу порекла Захумских Срба, а да Вишевићеви заправо представљају бочну линију Властимировића од кнеза Вишеслава.“

Михајло је ступио на престо почетком X века. „Захумље се тада налазило у склопу Србије и под врховном влашћу врховног српског архонта (кнеза) Петра Гојниковића (892-917) који је био кум владара Бугарске Симеона Великог (893-927), тада најмоћнијег владара на Балканском полуострву.“⁴

⁴ „... Симеон је, наиме, убрзо пошто је узео власт (894), напао Византију, а цар Лав VI је тада покушао да се одбрани подижући против Бугара Мађаре, који су тада живели на обалама Црног мора. Симеон се послужио истим маневром, па је против Мађара дигао њихове суседе Печенеге. Обезбеђен с те стране, он

Заробљавање будућег млетачког дужда Петра Бадоарија и сина тадашњег дужда Урса на повратку са пута у Цариград означава почетак успона Михајла Вишевића.

Драчки стратег Лав Рабдух и преговори Византинаца, Срба и Мађара о савезу против Бугарске. Михајло Вишевић прилази Симеону: пад Петра Гојниковића и нови врховни архонт Срба – његов брат од стрица, Павле Брановић (917-923).

Сплитски црквени сабор 925. и поред великог залагања Гргура Нинског одбацује словенску службу. Сплит као црквено средиште „како Хрватске, тако и северног дела Срба који су се налазили под утицајем римског патријарха односно *Папе*.“⁵

926. Михајло Вишевић прелази Јадранско море и осваја Сипонт, номинално византијски град „под сталним притиском Арапа и Лангобарда“. Од Византије добија за то титулу намесника – *антипата*.⁶ *Michael rex Sclavorum*.⁷

„Не зна се када је Михајло умро, али је извесно да су значај и снага његове државе опали, ако не крајем његове владавине, оно сигурно непосредно после његове смрти, јер се Захумље и Неретвљанска област налазе у саставу Чаславове (931-око960.) обновљене Србије средином X века. У прилог овоме иде и чињеница да се наредно средиште српске државе после коначног слома првобитне Србије на Балканском полуострву око 960. године не јавља у Захумљу, већ под светим Јованом Владимиром (око 995-1015) у Дукљи.“⁸

Прелат: „Какав си човек! Дакле, ти све ово за шалу држиш?“⁹

Истине и лажи једнаке нам се чине у оному шта ми не разумемо. Кажи једному који ништа друго о томе не зна да се земља у 24 часа као точак около своје осовине окрене и да у години дана сила божју милиона миља пређе и прелети, он ће помислити, ако ти и не узме рећи, да си или полудио ил' да се њему ругаш. И тако у свим неизвесним вештима, или наше високоумије, или предујереније, или недостаточна чуства о свачем суде и свашто или утврђавају или одричу.

Доситеј Обрадовић, *Од свашта помало, али лепо*

ИЗ МЕЗИМЦА, ЧАСТ ВТОРА, „СОБРАНИЈА РАЗНИХ НАРАВОУЧИТЕЛНИХ ВЕШТЕЈ В ПОЛЗУ И УВЕСЕЛЕНИЈЕ“

је нанео пораз византијској војсци 897. и присилио Царство на плаћање данка. Ти војни и дипломатски обрачуни имали су далекосежне последице утолико што су изазвали страдање Мађара и њихову сеобу преко Карпата у панонске равнице, где је образована мађарска држава, веома значајна у даљем развоју јужних Словена.“ *Србија између Византијског царства и Бугарске*, Историја српског народа, Прва књига – Од најстаријих времена до Маричке битке (1371), група аутора - ур. Сима Ћирковић, Српска књижевна задруга, Београд 1981, стр.157

⁵ Вишевић се „са хрватским краљем Томиславом обратио папи и подстакао долазак папних изасланика у византијски Сплит и сазивање црквеног сабора 925. године. Сабору су присуствовали и кнежеви представници, јер је на територији Захумља била Стонска епископија, која је била потчињена Сплитској архиепископији. И њој су, као и другим дијецезама, гарантоване границе, али је кнез Михаило морао прихватити саборске одлуке управљене против службе на словенском језику и традиције стваране деловањем Ћирила и Методија. Озбиљан преокрет настао је тек после Симеонове смрти, када се Михаило Вишевић толико приближио Византији да је добио високе титуле антипата и патрикија.“

Исто, стр. 160

⁶ „Титула антипата је врло стара, потиче од титуле проконзула, а није била везана за одређену службу. За оцену њеног ранга и почаста која је указана Михаилу Вишевићу битно је да су намесници теме Далмације крајем IX и почетком X века били антипати, патрикији и стратеги.“ *Исто*, стр. 160, фн 10)

⁷ *Annales Baresnes*

⁸ Према: *Михајло Вишевић*, Википедија

⁹ Живот и прикљученија Димитрија Обрадовича, нареченога у калуђерству Доситеја, њим истим списат и издат, II

Из речника уз *Изабране списе Доситеја Обрадовића*:

аки – као	по вишој части – већим делом
анатема – проклетство	понеже – јер
бака – види! гле!	попеченије – старање
бедак – луда, глупан	прелест – превара
бешчисленократан – многострук	пришелец – дошљак
Боеми – Чеси	прозорљив – видовит
взор – поглед, пажња	прочаја – остало
вилајет – покрајина	прочи – други
возотвјетствовати – одговорити	развје – осим, ван тога
воспетити се – стати на пут,	реверенција – дубок поклон
препречити се	русвај – чудо
вражда – непријатељство, сукоб	сатрап – источњачки локални
гортан – гркљан	поглавар
дишпут – препирка, дискусија	свидјетељ – сведок
драгоман – преводилац	слута – глупак
едемска башча – рајски врт	сраженије – борба
злословити – оговарати,	староста – градски поглавар
рђаво говорити о некоме	строптив, строптинараван –
јестество – природа	зао, покварен, рђаве ћуди
кабала – сплетка, раздор	тартана – мала лађа
каковлибо – билокакав	типографчик – штампар
каковнибуд – билокакав	токмо – само
караp – сталност, непроменљивост	толкованије – тумачење
(обично у фрази: „Само бог је на карару“ – Само бог је савршен и увек исти)	топрв – тек сада
књигоноша лађа – поштански брод	тунејадец – готован
конфете – слаткиши	Угринка – Мађарица
корабаљ – брод	унка – брежуљак
корабљеник – морнар	фабула – прича
кромје – осим, са изузетком	фарисеј – лицемер, јеврејски
купец – трговац	филозоф
мештар – учитељ	фиргаз – прут за кажњавање ћака
мир – свет, али и мир	фортеца – тврђава
Молдован – човек из Молдавије	фторо – друго
Москаљ – Рус	химик – хемичар, алхемичар
нечајан – неочекиван	холм – хумка, брдо
опхожденије – понашање	Хорваћанин – Србин из Хрватске
оракулум – говор	хоспитал – болница
отвештати – одговорити	чајаније – чекање
памет, памјат – спомен, успомена	част – део
пасаџир – путник	чрезвичайно – необично
пасапорт – пасош	чрезјестествен – натприродан
	што нибуд – било шта
	шчастљив – срећан

СРПСКА КЊИЖЕВНОСТ У СТО КЊИГА, КЊИГА 10, МС * СКЗ, НОВИ САД * БЕОГРАД, 1969

ZMAJ

Zmaj se najčešće pokazuje kao strog čuvar ili kao simbol zla i demonskih težnji. Budući da je čuvar skrivenih blaga, protivnik je kojega valja svladati da bi se do blaga došlo.

Na Zapadu je zmaj čuvar Zlatnog runa i Vrta Hesperida; u Kini, u jednoj pripovijetki iz vremena dinastije Tang, zmaj je čuvar Bisera; u legendi o Siegfriedu *blago* koje zmaj čuva sama je besmrtnost.

Zmaj se kao demonski simbol zapravo poistovjećuje sa zmijom, što potvrđuje i Origen u povodu *Psalma 74* (vidi Levijatan). Zdrobljene zmajeve glave, uništene zmije – to je Kristova pobjeda nad zlom. Uz svetog Mihaela ili svetog Jurja i Krist se ponekad prikazuje kako nogama gazi zmajeve. **Zen** učitelj Hui Neng smatra zmajeve i zmije simbolima mržnje i zla. Strašni japanski Fudō (**Acala**), svladavši zmaja, pobjeđuje neznanje i mrak.

J. Chevalier – A. Gheerbrant, *rječnik simbola*, NZMH Zagreb 1989

Аждаја, аждаха, ажделија, аждер... змај, па и – змија

као чувари воде, извора или горског језера¹⁰

„Змај као такав, несумњиво, има извесну сродност са змијом, за шта говори већ и сама етимологија његовог имена. Змајеви се 'најчешће... појављују у облику крилате огњевите змије, а кад иду пред облаке да се бију с алама, онда су као орлови или друга која тица...'“ наводи В. Чајкановић и додаје: „При свем том, змај је насупрот сличним митским бићима, каква су аждаја или ала, врло близак човечјем облику. 'За змаја... мисли се да је као огњевит јунак од којег у лећењу огањ одскаче и свијетли' (...) – отуда је, нпр., кад је једне ноћи преко Чачка прелетео метеор, прост народ говорио да је то био змај...“

У народним песмама, често се Турчин пореди са аждајом или гујом (змијом) – демонском животињом која може, додуше, бити наш пријатељ и заштитник, као „кућевна змија (у којој је дух предака)“ или као змија - чувар винограда, али је она најчешће смртни непријатељ, „и у том случају против ње предузимају се нарочите магичне мере“. Турци су тако подигнути „у чисто митолошку сферу“ а понегде им је чак „ђаво род“. У једном каталогу народа из старе књижевности, „у коме је сваки народ везан за понеку животињу, изједначен с њом“, Србина представља вук, његов „митски сродник и предак“, а „даље, за Аламанина се каже да је орао, за Грка да је лисица, за Бугарина да је бик, за Сирјанина да је риба, за Татарина да је хрт (загар) итд.“ Каталог је сачуван у више рукописа (Јиречек; Шафарик) и, близак средњовековном *Физиологу*, „извесно (је) био јако популаран“.

Треба се сетити да се у помињаном Каталогу „за Турчина каже да је змија“:

„Када су Сибињанин Јанко и његов нећак Секула дошли на Косово, учинио је Секула покушај – каже народна песма (...) – да турског цара живог донесе Јанку у руке. Он се, наиме, претвори у шестокрилу змију, и донесе у Јанков логор турског цара претвореног у сокола. При поласку у авантуру, скренуо је Секула пажњу ујаку да не стреља змију, већ да стреља сокола. Али је Јанко учинио друкчије: он је убио змију, а сокола је пустио да побегне. Кад се то свршило, Јанко је, на своју жалост, видео да је убио рођеног нећака.“

„Секула је, према народној традицији, био змај, као и многи други епски јунаци“ – „у народним песмама за врло многе јунаке каже се да су их родили змајеви, тј. бића која су упола змије, и да су према томе и сами змајеви. Инетересантан је нпр. каталог змајева у песми 'Милош Обилић змајски син':“ поред Милоша Обилића, змајеви су Змај Огњени Вук, Реља Бошњанин, Бановић Секула, Бановић Страхиња, Љутица Богдан, Краљевић Марко.¹¹

¹⁰ Веселин Чајкановић, *О магији и религији*, Просвета Београд 1985.

Аждаја и царев син. Златна јабука и девет пауница.

¹¹ За Ђерзелез Алију, јунака многих бошњачких и албанских песама и легенди, каже се да је као књижевни лик сличан Краљевићу Марку али да је његов историјски лик заправо Али бег Михалоглу,

„Секула је очевидно ризиковао кад је узео на себе да се, у српском логору, појави у облику змије. Он је могао веровати да ће у том облику бити гоњен од стране Срба. Да је он доиста с тим рачунао, види се из његове молбе, онако јасно казане и јако наглашене, да се змија не дира. Кад су ствари тако стајале, морамо се запитати зашто се Секула претворио баш у змију. Зар он није имао на расположењу никакав други облик?“ Мотив борбе између два „чаробника“ – такмаца или учитеља и „шегрта“, у којој јунак узимањем природног обличја противничког одузима овоме нешто од магијске моћи – овде је то још и олакшано природном сродношћу двају бића, змаја и змије.

Један сасвим другачији приступ:

„Легенде о светом Ђорђу постоје у великом мноштву облика, у којима научници нису успели да открију ниједан поуздан детаљ. Прича нашироко позната из књиге зване *Златна легенда* из позног Средњег века представља га као 'витеза' из Кападокије који је у Силени у Либији спасао једну младу деву од змаја, што је довело до крштавања хиљада људи. Потом, после бројних по природи чудесних догађања, Ђорђе пада жртвом Диоклецијанових прогона, у Никомедији бива мучен и буде му због хришћанске вере одрубљена глава. Оно што о светом Ђорђу зна свако, убијање аждаје (змаја), много је коришћено у покушајима доказивања да тај светац није више од мита; важно је зато што се тај догађај не јавља ни у једној од ранијих верзија легенде: то је позносредњовековни додатак.“¹²

Празник светог Ђорђа, свеца који је божијом помоћу преживео разапињање на точак, закопавање у земљу и разне друге муке а затим био обдарен моћи да помаже у беди и невољи и који се често јавља у сновима онима који га призивају, даје савете и „чини разна чуда и спасења“, код нас се слави 6. маја као *Ђурђевдан*. На уранку, на планинском вису или ливади уз поток или реку, бере се билје, плету венци, игра се и пева и купа у реци. Припремају се амајлије као заштита од урокљивих очију и вештичијих враџбина. Венци се каче по капијама, торовима и шталама, као заштита. Верује се и да вештице излазе у овој ноћи.

Такође, *Ђурђиц*, 16. новембра, као празник преноса моштију светог Георгија „из Никомидије у град Лиду Палестинску, где пострада у време цара Диоклецијана“. То је први дан *Мратинаца*, *Вучјег празника* који траје све до дана Светог Мрате, свеца заштитника вукова.¹³

отомански заповедник из XV века и први санџак-бег Смедеревског санџака по паду Деспотовине. По легенди, убијен је за време молитве; по албанским предањима, он је велики албански ратник и, тешко рањен, од девет љутих рана болује девет година – негује га само сестра. Најзад, умиру заједно, загрљени, пошто је Алија извојевао тешки бој са страшним супарником који је опустошио читав крај.

Први пут се помиње под именом Али-бег код Валтазара Богишића у бугарштици забележеној крајем XVII или почетком XVIII века. (W) Иво Андрић, *Пут Алије Берзелеза*, 1920.

¹² ЂОРЂЕ, мученик; трећи-четврти век; слави се 23. априла. Он је светац заштитник краљевине Енглеске, војника, извиђача и бројних храмова широм света. „Његово име било је познато у Енглеској (и Ирскеој) дуго пре норманског освајања а вероватно је да су крсташи по свом повратку доста допринели његовој популарности.“ Енглески краљ Едвард III 1348. године под његовом заштитом оснива ред Подвезице а од 1415. његов дан је празник највишег реда у Енглеској. На његовом барјаку, црвени крст на белом пољу. Према: Donald Attwater, *The Penguin Dictionary of Saints*, Second Ed., гер. 1986

¹³ Св. Мрата – *Мратиндан*, 24. XI – некада се на овај дан у народу прослављао Свети Мартин. Црквеном одлуком на овај дан премештена је слава посвећена српском краљу Стефану Дечанском, коме је, ослепљеном, свети Никола повратио вид. Каже се да се у селима око Овчег поља, у Пчињи и Скопској Црној Гори Стефан Слепи прославља 22. октобра, али је то „Стеван Деспот српски, син Ђурђа и Јерине“ који је, после неког времена проведеног са сестром Маром на двору Мурата II, ослепљен у Једрену, одбеглао у Албанију где се оженио „Ангелином, ћерком Скендербега“. На њега се сажалио свети Гаврило а свети Никола му је повратио вид. Умро је у Италији 1468. године, одакле су му мошти пренете у

Још једна легенда о борби са змајем:

Предање разгранате мађарске племићке породице Батори, познате од XIII века, смешта њихово порекло у годину 900. – од пре доласка клана Гуткелед из замка Штоф (Stof/Stauf) у Мађарску. Порекло самог тог клана је швапско или можда шведско.

Легенда каже да се богобојазни ратник по имену Вид (Vitus), припадник првог нараштаја те велике породице, упустио у борбу са змајем који се појављивао ту и тамо у мочварама крај замка Ечед (Ecsed) – иако је тај замак стварно саграђен тек у XIV веку – и тиранисао покрајину. Вид га је усмртио са три убода копљем и за то као награду добио замак. Захвални народ одао му је признање именима Батори (Báthory), што значи врли јунак, и „animus magnanimus“. На мађарском *bátor* значи јунак.

И грб породице Батори из 1325. године говори о овој легенди: три положена зуба обавија тело змаја који гризе свој реп.

Стефан III, мађарски палатин, погинуо је 1444. у страховитој бици код Варне као стегоноша Владислава Јагелонца, краља Пољске и Мађарске.¹⁴ Банови Славоније и војводе Трансилваније.¹⁵

Legenda o Zlatnom runu

„Prema Jungu, mit o Zlatnom runu simbolizira postizanje onoga što razum smatra nemogućim.“ Simbol nevinosti – runo ovna – i simbol slave – zlato.

„Junak Zlatnog runa, Jason, pripada onima koje Paul Diel svrstava među protivnike *banalizacije*. Slava koju traži, slava je što proizlazi iz postizanja istine (zlata) i duhovne čistoće (runa). Kao i sva blaga, i runo čuvaju čudovišta; najčešće je to zmaj kojega valja pobijediti.“ Ubijanjem zмаја (izopačenja slave, *nečiste egzaltacije želja*) ubijena bi bila *vlastita izopačenost*. „Ali Jason samo uspavljuje zмаја уз помоћ напитка што га је припремила чаробница Медеја. Njega pobjeđuje njegov unutrašnji zmaj. On ostaje potčinjen чаробници Медеји, која облијева двор крвљу својих злочина. Jason *sklapa savez* s onim што представља супротност његовој властитој задаци: презирање дућа и чистоће дуће; тако он свој јуначки похват лишава смисла и истодобно уништава своје јунаштво и свој идеал. Jason је симбол идеалиста који није схватио да се неки циљеви не могу постићи било којим средством; dopustio је да га izopače sredstva.“

Kazna banalizacije: „Njegova lađa, Argo, *simbol je mladenačkih obećanja njegova života...*“ – она најзад постаје симбол његове заблуде, веровања да је слава „*dostatna da opravda čitav njegov život*“, и коначне пропасте тог живота.

prema: J. C. – A. G. *rječnik simbola*

Неколико вести из XIX века:

1842. – У Крагујевцу су уставобранитељи, предвођени Томом Вучићем Перишићем, подигли буну сељака незадовољних повећањем пореза и оборили са власти Михаила Обреновића. Вучић је потом, као „предводителъ народа“, у Београду за кнеза прогласио Александра

манастир Крушедол, задужбину његовог сина светог Максима. (према: Драгомир Антонић, Миодраг Зупанц, *Српски народни календар са цртежима Александра Дерока*, Графички атеље Дерета, Београд 1988)

¹⁴ Више о Владиславу Јагелонцу в. *Махјонг V* и *Махјонг X-XI*; о бици код Варне в. *Махјонг V* и *Махјонг VIII-IX*; о реду Змаја в. *Махјонг VI-VII*

¹⁵ *Bathory / Gutkeled*, Wikipedia, the free encyclopedia, 30.10.2011

Карађорђевића. Михаило Обреновић поново је био кнез Србије од 1860. до 1868, када је убијен у Кошутњаку.¹⁶

1862. – Ото фон Бизмарк је постао пруски канцелар (председник владе). Водио је изразито активну политику са циљем да уједини Немачку под пруским водством. При том је успешно започео и водио неколико ратова – против Данске, Аустрије и Француске.

1862. – Председник САД Абрахам Линколн објавио је да су сви црни робови у побуњеним јужним државама слободни од 1. јануара 1863.

1881. – Основана Српска напредна странка. Програм објављен у *Виделу*. Први председник Милан Пироћанац.

1882. – Умрла је српска сликарка Катарина Ивановић, прва жена члан Српског ученог друштва. Сликаство је учила у Пешти и Бечу, једно време живела је у Паризу и Београду, потом до смрти у родном Стоном Београду (Szekesfehervar) у Мађарској. Сликала је портрете, историјске жанр-композиције и са посебним успехом мртве природе. Неке њене слике су међу најбољим примерима српског класицизма, попут „Портрета кнегиње Персиде Карађорђевић“, „Аутопортрета“ , „Корпе с грођем“.

извори: Beta/Tanjug/Larousse

Na današnji dan u XX v.:

9. јануар 1911 – Slovenac Eduard Rusijan leteo je u Beogradu od Donjeg grada Beogradske tvrđave do savskog mosta na avionu konstruktora Mihaila Merćepa iz Zagreba, ali je pri povratku na ušću Save u Dunav, na samoj ivici gradskog bedema, pao i poginuo.

8. јануар 1952 – Potpisan sporazum o ekonomskoj kooperaciji SAD i Jugoslavije – prvi trgovinski bilateralni ugovor SAD sa jednom socijalističkom zemljom, baziran na američkom Zakonu o uzajamnoj bezbednosti. Jugoslavija obavezana da razvija industriju i poljoprivredu, konsoliduje valutu, ukloni ekonomske barijere i otvori se prema свету, razvija osnovna ljudska prava, slobode i demokratske institucije, obaveštava vladu SAD o utrošku sredstava. SAD se obavezale da pomoć pružaju do juna 1955.

Istorijski arhiv Beograda na Fejsbuku

Повратак књиге на Косанчићев венац један је од пројеката Народне библиотеке Србије започетих у 2012. – години која означава 180 година постојања и рада националне библиотеке, најстарије и најзначајније установе културе у Србији. У холу Народне библиотеке ће до 1. фебруара 2013. у специјалној комори бити изложен један рукопис знаменитог француског књижевника Андреа Малроа (1901-1976):

„Потрешен сазнањем да је српска национална библиотека страдала у нацистичком бомбардовању Београда, као и да је тим чином уништен њен целокупан књижни фонд, велики француски књижевник определио се да 1975. године Народној библиотеци Србије дарује рукопис свог дела 'Глава опсидијана'.

Уз рукопис дела, Малро је у пропратном писму, поред осталог, нагласио: 'Желео бих у неколико речи да вам објасним разлоге мог дара. Док су, у најмрачнијим часовима протеклог рата, после Варшаве, Ротердама и Денкерка, преостали народни предавали Трећем рајху своју судбину и своју територију, Београд се, једног пролећног јутра 1941. године, побунио. Са свим својим народом он је изабрао слободу, док се цео континент покорио. Одмазда која је уследила имала је размере беснила, изазваног том непокорношћу. Већ у првим часовима бомбардовања града, које је почело без објаве

¹⁶ Александар Карађорђевић је 23. децембра 1858. одлуком Светоандрејске скупштине збачен с кнежевског положаја а за кнеза Србије је проглашен Милош Обреновић (умро 26. септ. 1860). Прваци опозиције: Илија Гарашанин („*Начертаније*“ и девиза *Балкан балканским народима*), Јеврем Грујић, Т. Вучић Перишић, М. Анастасијевић.

рата, узето је на десетине хиљада људских живота, а са њима и Библиотека, темељ националне културе... У спомен ових догађаја одлучио сам да поверим свој рукопис обновљеној Народној библиотеци Србије. Видим у судбини ваше Библиотеке судбину народа коме су култура и слобода једно'.

Андре Малро добитник је престижне француске награде за књижевност 'Гонкур', за дело 'Људска судбина'. Био је учесник Шпанског грађанског рата и припадник Покрета отпора током Другог светског рата. Обављао је и дужност министра културе у влади генерала Де Гола.¹⁷

RAZOTKRIVANJE TELA NA SAJMU

Izložba *Razotkrivanje tela (Bodies Revealed)* otvorena je u utorak, 23.10.2012. na Beogradskom sajmu u Hali 3 i trajeće do 17. marta ove godine.

Izložba predstavlja tela preminulih ljudi koja su posebnim tehnikama secirana i sačuvana tako da se mogu videti mišići, kosti, nervi i svi drugi organi u originalnom izdanju.

Izložba je podeljena u devet segmenata, a posetioci će moći da vide sve pojedinosti skeletnog, mišićnog, nervnog, respiratornog, cirkulatornog, reproduktivnog, urinarnog i sistema za varenje, kao i integumentarnog odnosno pokrovnog sistema, navodi se na sajtu izložbe.

Postavka je krenula put sveta iz Atlante i do sada je gostovala u gotovo svim većim gradovima sveta.

prema izvoru: AKTER MEDIA GROUP

Milutin Milanković (1879–1958), astronom, geofizičar, klimatolog, matematičar, inženjer pronalazač, doktor tehnike, univerzitetski profesor, književnik, bavio se krucijalnim kosmičkim i ljudskim pitanjima, suncem i ledom, od čijeg međusobnog odnosa zavisi pojava i opstanak života u svemiru. U skromnim uslovima, uz pomoć papira i olovke, matematički je objasnio uzroke, nastanak i trajanje ledenih doba na Zemlji, dokazao vezu između nebeske mehanike i klime na Zemlji, postavio teoriju pomeranja severnog Zemljinog pola.

O primeni matematičke teorije sprovođenja toplote na probleme kosmičke fizike

Kanon osunčavanja Zemlje i njegova primena na problem ledenih doba

Kroz vasionu i vekove (knjiga popularne nauke)

Uspomene, doživljaji i saznanja (memoari)

„Milanković je tvorac dosad najpreciznijeg kalendara, u kojem je kalendarska godina svega 2 sekunde duža od sadašnje tropske godine. Milankovićev kalendar zahtijevao bi korekciju tek za 28.000 godina. Ovaj kalendar zvanično je prihvaćen na Vaseljenskom saboru u Carigradu 1923. godine, ali nikada nije primijenjen u praksi.“

UNESCO je 2009. godinu, povodom 130. godišnjice naučnikovog rođenja, proglasio Milankovićevom godinom.¹⁸

¹⁷ Цитат преузет са сајта НБС (22.1.13.)

¹⁸ „Godine 1896. upisuje se Milanković na studije građevinske tehnike, gdje za 6 godina stiče zvanje diplomiranog inženjera, a 1904. godine postaje doktor tehničkih nauka. Od 1905. do 1909. radi kao građevinski inženjer u nekoliko bečkih firmi, a afirmaciju stiče kao projektant armirano – betonskih građevina. Prijavljuje šest patenata čijom primjenom će biti izgrađeni brojni objekti na području tadašnje Austro-ugarske monarhije.

Na poziv poznatih naučnika Jovana Cvijića, Mihaila Petrovića i Bogdana Gavrilovića, Milanković napušta unosni posao i prihvata mjesto vanrednog profesora primjenjene matematike na tek osnovanom Univerzitetu u Beogradu. Na ovoj dužnosti ostaće sve do penzionisanja 1955. godine.

О календарима

Међу календарима данас у широкој употреби, грегоријански календар који је *de facto* међународни стандард користи се готово свугде у свету „у грађанске сврхе“, укључујући ту Кину и Индију - уз индијски национални календар. Хебрејски или јеврејски календар је службени календар израелске владе, али се грегоријански календар широко користи у израелским пословима и свакодневним стварима. Персијски календар се користи у Ирану и Авганистану. Хиџретски или исламски календар користе муслимани широм света. Хиндуски, јулијански, кинески и јеврејски календар нашироко се користе у религијске и/или друштвене сврхе. Чак и онде где се обично користи календар попут грегоријанског, могу се користити различити календари попут фискалног календара.¹⁹

Јулијански календар се у хришћанској цркви користи од 325. године, када је усвојен на Првом васељенском сабору у Никеји. Увео га је 45. год. пре Христа Гај Јулије Цезар. *Грегоријански календар* је име добио по папи Гргуру XIII (1502-1585) који је по савету својих астронома извршио реформу јулијанског календара и озваничио је булом *Inter Gravissimas* (тако названом по првим речима текста): прескочено је десетак дана.²⁰

Муслимани се равнају према исламском или *хиџретском календару* код одређивања дневних ибавеза и празника, а у многим исламским државама то је и службени календар. Реч је о лунарном (месечевом) календару. Он се равна према месечевим менама. Нова година тако не пада увек у исти дан, па чак ни у исто годишње доба. Почетак исламског календара означен је Хиџром, пресељењем Мухамеда из Меке у Медину 622. године. Кажу да ће се 20084. година поклопити са истом годином грегоријанског календара.²¹ Највећи празници: *Рамазан* и *Курбан бајрам*.

„*Лунисоларни календар* је врста календара чији датум указује и на месечеву мену и на доба соларне године. Ако је соларна година дефинисана као тропска година, онда ће лунисоларни календар указивати на годишње доба; ако се ради о сидералној (звезданој) години, онда ће календар предвиђати сазвежђе близу којег може бити пун Месец (уштап). Обично се тражи да година има цео број месеци, при чему већина година има 12 месеци а свака друга или трећа 13 месеци.

Данас су лунисоларни календари: будистички, хебрејски, хиндуистички, тибетански, кинески и корејски. Некада су то били: јапански (до 1873.), предисламски, републикански римски календар (формално до 45. п. н. е. али је још много раније изгубио синхронизацију са Сунцем и Месецом), галски календар из Колињија из 1. века и бабилонски календар из 2. миленијума п.н.е.

U međuvremenu izabran je za redovnog člana SANU i dopisnog člana JAZU, proveo je prvi svjetski rat u internaciji u Budimpešti, objavio svoja najznačajnija djela, učestvovao na međunarodnim naučnim skupovima.

Umro je u Beogradu 12. decembra 1958. godine, a po vlastitoj želji, njegovi posmrtni ostaci preneseni su u Dalj, 1966. godine, gdje počiva u svojoj porodičnoj grobnici s roditeljima, sestrom, braćom i brojnim precima među kojima je bilo i seljaka i ratnika, oficira i generala, dvorskih savjetnika i narodnih tribuna, pronalazača i filozofa.“ *Milutin Milanković* / <http://www.milutin-milankovic.com/biografija/>

¹⁹ Преузето са стране: Kalendar – Wikipedija (hr)

²⁰ "Uvođenjem Gregorijanskog kalendara, kalendarska godina je približena tropskoj najviše do tada. Kada je papa Grgur 1582. godine uveo novi kalendar, njega su odmah prihvatile Italija, Poljska, Portugal i Španjolska, a ubrzo i ostale katoličke zemlje. Zemlje Krune sv. Stjepana kojima je tada pripadao najveći dio Hrvatske prešle su na gregorijanski kalendar 1587. godine. Protestantske zemlje prešle su na Gregorijanski kalendar mnogo kasnije, a pravoslavne tek u 20. stoljeću, a do danas su već i neke pravoslavne crkve (Grčka, Rumunjska, Bugarska) prešle na ovaj kalendar, premda neke, kao Ruska i Srpska, i dalje ustraju na starom julijanskom kalendaru." Gregorijanski kalendar – Wikipedija (hr)

²¹ Према: Islamski kalendar – Wikipedija (hr)

Кинески, Колињи и хебрејски лунисоларни календар прате тропску годину (што значи да указују на годишње доба), док будистички и хинду лунисоларни календари прате сидералну годину (и указују на положај пуног Месеца међу звездама). Тибетански календар је био под утицајем и кинеског и хинду календара.

Исламски календар је чисто лунарни календар, његов датум нема везе са Сунцем. Јулијански и грегоријански календар су чисто соларни календари јер њихови надневци не указују на Месечеву мену. Ипак, већина хришћана користе лунисоларни календар приликом одређивања датума *Ускрса*.²²

Највећи јеврејски празници: *Ханука* (Нова година) и *Песах* (Пасха).

Дванаест животиња *кинеског зодијака*, које представљају дванаест *Земаљских грана*, јесу редом: пацов (или миш), во (или биво), тигар, зец (или мачка), змај, змија, коњ, овца (или коза), мајмун, петао, пас, свиња (или вепар). Управо почиње година змије.

Легенда каже да се дванаест животиња спорило око тога која ће имати предност у циклусу година, па су кинески богови (одн. Буда – прим. Б.Н.) одлучили да то буде решено такмичењем. Све животиње су се поређале на обали реке коју је требало да препливају, тако да распоред у календару буде одређен редоследом којим буду стизале на другу обалу. Мачак се питао како ће прећи кад се плаши воде, а во је бринуо због слабог вида. Лукави пацов је предложио да он и мачак скоче волу на леђа и да га наводе преко. Во је био упоран и вредно пливао па није ни приметио комешање на својим леђима. У ствари, пацов се мачку који није ништа ни слутио пришуњао иза леђа и бацио га у воду! Баш кад је во стигао до обале пацов је доскочио и тако први завршио трку. Лења свиња је стигла дванаеста. Тако је прва година названа по пацову, друга по волу, а свиња је добила последњу. Мачак је стигао прекасно па није добио ништа (иако у вијетнамској варијанти календара мачка ипак има своју годину, уместо зеца) и заклео се да ће довека бити непријатељ пацова (и мишева).²³

Календар – још је српски шеснаести век познавао календаре, који су сачувани у рукописним зборницима; то су били или једногодишњи или календари за више месеци (месеџослови). Ширењем образованих читалаца у XVIII веку јавља се и потреба за календарима као важним приручницима за пословне људе (списак вашара, пазарних дана, ред поште, вредност новца, имена званичника), па им је намена требало да оправда тираж.²⁴

Венеција, Беч и Будим. Захарија Орфелин штампа свој први календар 1766.

Славеносербски источнија цркве календар, Венеција 1767

Вечни календар, Беч 1783

Мјесаџослов, са два вечна календара, 1792

Календар сербски велики, 1794

Календар сербски, 1795

Астрономска објашњења о заласку и изласку сунца, о месецу, времену, о црквеним празницима – уз литерарне прилоге из популарне науке, а уз друго чак и песме.

Лексикон српског просветитељства

²² Лунисоларни календар - Из Википедије, слободне енциклопедије

²³ „Kineski lunarni kalendar i gregorijanski kalendar se često sinkroniziraju svakih 19 godina (Metonski ciklus). Većina Kineza primjećuje da njihovi kineski i zapadni rođendani često padaju na isti dan prigodom 19, 38. itd. rođendana. Ipak, 19-godišnji ciklus je samo aproksimacija, tako da će obrazac poslje nekog umnoška od 19 godina prijeći na neki drugi 19-godišnji ciklus.“ Kineski zodiјak – Wikipediја (hr)

²⁴ Мирјана Д. Стефановић, *Лексикон српског просветитељства*, изд. Службени гласник, Београд 2009

Одмах после поноћи првог дана традиционалне православне Нове године, 14. јануара 2013, у Великој сали Скупштине Уједињених нација генерални секретар УН Бан Ки Мун обратио се јавности речима: „Добро вече, хвала Србијо, срећна Нова година!“ – баш тако, на српском. Затим је одржан концерт хора *Viva vox* (40 чл.) из Београда.

Изведено је било десет песама: *Ameno* (Era), *Тамо далеко*, *Imagine* (John Lennon), *Baba Yetu*, *Хајде Јано*, *Mamma Mia* (ABBA), *Wave Your Flag*, *Srce* (Ekaterina Velika), *Always Look on the Bright Side of Life*, *Bohemian Rhapsody* (Queen).

Читав репертоар се изводи а *capella*, па тако и корачница *Марш на Дрину* која је изведена на самом крају а што је у земљи изазвало бурне коментаре – иако је конференсије рекао да тај марш треба схватити као поруку мира у неким је он пробудио ружне успомене на недавно завршене ратове на територији бивше Југославије. За мој укус, уместо *Wave Your Flag*, *Хеј момци млади* (квартет Ивановић).

И председавајући 67. заседања Генералне скупштине УН, Вук Јеремић, који је прославу организовао, као и генерални секретар Бан Ки Мун, позвали су све да се окрену питањима светског мира и сарадње. Треба „стајати чврсто на земљи“ и када су нам мисли у облацима. Вук Јеремић је у свом говору цитирао стих Ленонове песме: „You may say I'm a dreamer, but I'm not the only one...“

„Историја лета је историја једног сна... сна људске врсте у коме се проналази одговор, разрешава мистерија и језди над Земљом као птица... данас је тај сан стварност – данас више нема граница.“

Феликс Баумгартнер (Felix Baumgartner), аустријски летач и падобранац, поставио је 14. октобра 2012. године неколико светских рекорда скочивши у празан простор са висине од приближно 39 км (39.045 метара), из балона уздигнутог хелијумом до стратосфере, достигавши брзину пада од 1342 километра на сат или 1,24 маха и тако постао први човек који је пробио звучни зид у спуштању без возила.

Скок је требало да буде изведен неколико дана раније, 9. октобра, али је због лоших временских прилика одложен. Баумгартнер се спустио на земљу у источном делу Новог Мексика. Провео је у слободном паду 4 минута и 19 секунди, 17 секунди мање од свог ментора Џозефа Китингера (Joseph Kittinger) у скоку 1960. године.

<http://www2.felixbaumgartner.com> 23.1.2013

Едикт о толеранцији

17. јануара 2013. одржана је прва велика манифестација којом је у Србији званично почела прослава јубилеја – *1700 година Миланског едикта*.

У Народном позоришту у Нишу одржан је концерт духовне музике хора Сретењског манастира из Русије, основаног пре шестсто година. Диригент Никон Жила.

„Амурски талас“, „Друмови“, „Коњ“, „На планинама Манџурије“, „Распрагајте хлапци коње“ и друге лепе песме, а за крај – „Многаја љета“.

Пловеће острво

Интегрална Метрополитенова радијска сезона 2012-2013:

од децембра до маја пренос 21 опере.

„Ova, 82. sezona direktnih radijskih prenosa je izuzetna jer se u 2013. godini proslavljaju godišnjice dva operska velikana – dvesta godina od rođenja Đuzepa Verdija i Riharda Vagnera.

Metropoliten opera u Njujorku će ove značajne jubileje obeležiti novim postavkama Verdijevih opera *Bal pod maskama* i *Rigoletto*, dok će novi scenski izgled dobiti Vagnerova poslednja opera *Parsifal*. Polovinu repertoara ovogodišnjih radijskih prenosa ispuniće muzika ova dva operska majstora, jer će se ponoviti prošlogodišnja grandiozna produkcija Vagnerovog ciklusa *Prsten Nibelunga* i obnoviti postavke Verdijevih popularnih opera *Aida*, *Trubadur*, *Travijata* i *Don Karlos*.

Ljubitelji barokne opere radovaće se novoj postavci Hendlovog *Julija Cezara*, dok će prava poslastica za sve poklonike operске umetnosti biti dela koja se, danas, ređe pojavljuju na scenama velikih operских кућа, poput Pučiniјeve *Lastavice*, Pulenkovih *Razgovora karmelićanki* ili Zandonaiјeve *Frančeske da Rimini*.“

The Metropolitan Opera, Radio-televizija Srbije Radio Beograd uz podršku Ambasade Sjedinjenih Američkih Država u Srbiji, predstavlja: Sezonu radijskih prenosa 2012-2013 od 8. decembra do 11. maja – program

„А после? После су опет пролазили дани.“

2013.